

“Ce sont des temps de fraternité”. Hacia una forma de organización social, económica i política fraternal (1)

By Sandra Cristina Campos (2)

...Si jo parlés llengües humanes i angèliques, i no tinc amor, vinc a ser com a metall que ressona, o cimbal que retiny.

I si tingués profecia, i entengués tots els misteris i tota ciència, i si tingués tota la fe, de manera que traslladés les muntanyes, i no tinc amor, res sóc.

I si repartís tots els meus béns per donar menjar als pobres, i si entregués el meu cos per ser cremat, i no tinc amor, de res em serveix.

L'amor mai no deixa de ser; però les profecies s'acabaran, i cessaran les llengües, i la ciència s'acabarà. Perquè en part coneixem, i en part profetitzem; ara romanen la fe, l'esperança i l'amor, aquests tres; però el més gran és l'amor.(3) (4).

La humanitat viu l'apogeu d'una crisi sistèmica que va començar fa unes quantes dècades. Reconforta i anima saber que milions de dones i homes a tot el planeta s'esforcen diàriament -també des de fa unes quantes dècades-, per construir-se com a éssers humans en una consciència diferent de la comunament dominant. Ells i elles van reflectint aquest canvi interior, en pràctiques concretes com a persones, ciutadans, consumidors... a les seves vides quotidianes.

Sens dubte, estan fent una aportació essencial i concreta al canvi global, tant en l'àmbit personal com col·lectiu, que possibilita la materialització d'un model de paradigma i de convivència planetària diferents dels actualment dominants i en crisi, nascuts al mateix si de la modernitat.

En moments com aquest, en què ens estem jugant l'existència de la vida al Planeta Terra -em refereixo a les condicions d'existència de totes les espècies, inclosa la humana- és imperiós que més homes i dones se sumin a aquest canvi d'una manera ràpida. Si accelerem col·lectivament en aquest sentit, arribarem a ser la base crítica necessària per a la consolidació del canvi de paradigma i del model de convivència a nivell

planetari, abans que caiguem en l'anunciat abisme que el mateix ésser humà ha obert en l'època que alguns anomenen l'Antropocè.

Es tracta de fer un canvi de consciència que impregni el nostre ésser i quefer, des de la claredat de qui entén que som un tot orgànic i interconnectat. Com a conseqüència d'això, entendrem que tot allò que faci un individu afecta la totalitat de la xarxa de la vida, i tot allò que faci la xarxa de la vida afecta d'una manera o altra l'individu. Som un tot interconnectat.

Aquest aspecte és crucial ja que, si no hi ha canvis sincerament personals a les nostres vides, en la pràctica d'unes *virtuts* diferents dels *valors* en què naixem els que avui estem vius, com l'individualisme, l'egoisme, la competència, la desqualificació, l'exclusió de l'altre, els grans canvis col·lectius que hem d'aconseguir es quedaran sense un suport real.

Tot i això, he de remarcar que això que podem anomenar la *Revolució silenciosa i pacífica de les coses petites i profundes* és fonamental per aconseguir els grans canvis que es requereixen en els macroescenaris de l'ètica, l'economia i la política a nivell global. Estic parlant d'una nova organització social, política i econòmica, de base comunitària, ecològica, en xarxa i amb proximitat interconnectada.

Vull tot seguit reflexionar sobre la manera com aquests canvis personals poden adquirir una dimensió política, expressada en una societat que s'organitza per viure i conviure de manera harmònica i equilibrada. És a dir, com organitza el poder els recursos i resol els conflictes respectant l'equilibri de la xarxa de vida.

Si cadascú de nosaltres accepta la *part de responsabilitat* que té (per acció o per omissió) en el que està passant a la seva vida i al planeta, llavors, tindrà la possibilitat d'empoderar-se i començar a respondre pels seus actes, i amb ells, reprendre el poder que té com a persona, part d'una xarxa de vida, per canviar la seva acció al món.

En aquest camí personal, ens trobarem amb molts d'altres que també ho estan fent i en aquest construir, en aquest caminar dia a dia, estem

construint un nosaltres que és el substrat necessari perquè els canvis individuals s'articulin i impulsin el gran canvi col·lectiu.

Com hem dit, el canvi comença al nostre interior, però això no és suficient, ens hem de teixir en xarxa per avançar col·lectivament, i aconseguir noves formes d'organització social, econòmica i política al món exterior. No es tracta de matisar allò que està en crisi, es tracta de construir un món radicalment diferent.

D'altra banda, ens interressi o no, també som ciutadanes i ciutadans, però la majoria no ens ocupem d'aquests temes perquè potser els veiem llunyans, inoperants i liderats en general per polítics corruptes al servei d'interessos personals o econòmics que, a més, no reflecteixen els interessos i les necessitats de la majoria de persones. Justament per això, nosaltres, com a ciutadans i ciutadanes, hem de sortir de la nostra còmoda posició d'apatia o només crítica i començar a combinar-la amb l'acció, la implicació i el compromís en una perspectiva planetària fraternal.

M'he preguntat com podríem trobar un camí cap a una forma organitzativa diferent en què puguem connectar els nostres projectes de vida personals en un projecte de vida col·lectiu, harmoniós, just, i entre les coses que he llegit, hi ha un escrit de Victoria Camps referent a la Fraternitat, escrit que sens dubte aporta moltes pistes i vull a continuació dialogar-hi.

Dels tres principis de la Revolució Francesa: llibertat, igualtat i fraternitat, només dos van tenir repercussió als estats moderns: la llibertat i la igualtat, però la fraternitat no va córrer la mateixa sort i va ser ràpidament relegada a l'oblit polític, potser pel que diu Victoria Camps:

...el valor de la fraternitat va ser ràpidament oblidat pels republicans de la Revolució Francesa pel fet que, a diferència de la llibertat i la igualtat, és un valor difícil de normativitzar. Per poder-lo normativitzar, cal que els éssers humans se sentin membres d'una espècie... (Camps, V. 2015).

Crec que el principi articulador entre els nostres projectes personals i col·lectius és aquest tercer principi de la Revolució Francesa: La

Fraternitat, expressat de tres maneres: en sentiment humà, en virtut ètica i en pràctica política.

I què és la Fraternitat? Què és el que fa que homes i dones ens sentim fraters? germans o *fratres*? Seguint Victoria Camps en les seves reflexions, abans de la revolució francesa, la Fraternitat tenia un sentit que li havia estat donat pels cristians, determinat per la filiació divina.

Em pregunto: i què va passar amb tots aquells que tenien una altra interpretació de Déu diferent de la que tenien els cristians? O no tenien cap filiació divina? Que potser ells, per aquest fet, queden exclosos de la Fraternitat humana?

Penso que la idea de Fraternitat dels cristians d'aquella època medieval, a què fa referència Victoria Camps en el seu escrit, era una idea de fraternitat excloent, determinada pel paradigma civilitzatori dominant d'aquella època, en la qual el poder ideològic i polític estava concentrat a l'església, amb el suport dels qui ostentaven el capital –que en aquell moment estava representat en la tinença de la terra– i les armes. Estic parlant dels senyors feudals.

a.-La fraternitat com a sentiment

La idea que tinc de fraternitat és la que ens inclou tots els éssers humans: dones i homes, pel fet de ser de la mateixa espècie, però aquesta fraternitat no es limita només a l'espècie humana, crec que aquesta filiació fraterna que tenim entre els éssers humans que abasta tots els éssers vius, es dona perquè tots som fills de la Terra, venim de les seves entranyes. Observem que tots els elements químics de la taula periòdica (que ens ensenyen a les escoles) presents al planeta Terra també són als nostres cossos. Estem fets del mateix material, com ho afirma Leonardo Boff al vídeo de les quatre ecologies: “Els científics que van descobrir el codi genètic ens van permetre provar que tots els éssers vius estem fets del mateix alfabet biològic, tots estem construïts amb els mateixos 30 aminoàcids i les mateixes quatre bases nitrogenades, tan sols la combinació d'aquestes síl·labes d'aquest alfabet fa les diferències de les espècies i així la biodiversitat... la gran comunitat de vida. Això significa que tots som germans i germanes (*fratres*)” (7)

Efectivament tots tenim el mateix origen, som membres d'una mateixa família de vida; per això la Fraternitat es fa extensiva a tots els éssers vius, la Terra inclosa. En aquesta Fraternitat de vida, hi ha una interdependència necessària per existir: “s'ha de donar en perfecte equilibri”, perquè si no es dóna, les condicions de vida desapareixen.

D'aquesta idea inicial de fraternitat que tenien els cristians, jo rescataria el vincle que cregui entre els éssers humans, perquè ens vincula, ens lliga, ens compromet als uns amb els altres, “estima el proïsme com a tu mateix”, manament nou que cita Camps (2015) al seu text. Però crec que cal anar un pas més enllà, cap a allò essencial, com ho va fer Francesc d'Assís, i entendre que la Fraternitat abans de res és un sentiment (sentir-nos a l'altre) que ens vincula amb tots els éssers humans, amb tots els éssers vius: plantes, animals, minerals... i amb el planeta, pensament que va reflectir bellament en el seu escrit: ¡Laudato Si!

Laudate sie, mi signore, cun tucte le tue creature...

Laudate sie, mi signore, per sora luna e le stelle...

Laudate sie, mi signore, per frate vento...

Laudato sie, mi signore, per sor aqua...

Laudato sie, mi signore, per frate focu...

Laudate sie, mi signore, per sora nostra matre terra (8)

Gmà. Francescd'Assís.

La Fraternitat, com a sentiment que ens uneix als éssers humans amb els altres éssers neix simbòlicament del cor, lloc on nia l'amor. La Fraternitat és el sentiment de l'amor projectat en un vincle que neix en la nostra essència com a persones, cap a les altres i ens vincula. La Fraternitat, per tant, és aquest vincle gràcies al qual, i amb la participació de tots els éssers vius, s'entrellaça, es teixeix, s'estructura en xarxa.

Ara bé, hem parlat de l'amor i què és l'amor pels altres? ¿No és potser la capacitat de sortir d'un mateix i posar-se al lloc de l'altre o de l'altra, aportant-li alguna cosa de nosaltres mateixos pel millor estar dels i les altres? El que ens fa sentir més amor dins nostre? I això no és essencialment el mateix que proposa l'Orient, quan parla de compassió, o quan els musulmans parlen de *rahma*? o els moviments socials i les esquerres quan parlen de solidaritat? Per mi, l'amor dels cristians pel

proïisme, la compassió budista, el *rahma* o misericòrdia dels musulmans, la solidaritat de les esquerres i els moviments altermundistes són essencialment el mateix, un sentiment que sorgeix del centre de la naturalesa humana i ens vincula amb els altres i amb tot l'univers. Els maies ho ratificaven permanentment amb la seva salutació:

In lak'ech significa “jo sóc un altre tu” / al qual l'altre responia: *Hala ken* significa “tu ets un altre jo”.

Quan l'amor es posa en moviment des de nosaltres cap als altres, ens fa sentir units, entrelaçats, i aquesta és l'essència del sentiment de la fraternitat: sentir-nos units als altres. Aquest *sentir-nos*, aquest *saber-nos* germans, *fratres*, part d'una mateixa comunitat de vida diversa, és el sentiment de la fraternitat; l'amor estès com un pont d'un cap als altres.

És aquest el sentiment que ens permet sortir del nostre món egoista i trobar-nos amb els altres, creant aquesta dimensió de germanor que ens ve donada pel fet de ser membres d'una mateixa espècie, enllaçada amb les altres espècies i amb el planeta Terra formant entre tots, una gran comunitat de vida.

b.-La Fraternitat com a virtut

Ara bé, aquest sentiment de fraternitat que construeix aquest entramat, aquesta xarxa entre totes les expressions de la vida, també ha de prendre forma com a virtut que determina les nostres pràctiques i com a principi polític, per aconseguir construir una organització social, política i econòmica essencialment diferent. Respecte a aquests dos segons aspectes conclou Victoria Camps: “La fraternitat és una virtut (o un deure moral) que ha de ser cultivada per tots i cadascun dels ciutadans que s'enorgulleixin de ser-ho. Una virtut adquirida a través de l'educació i mitjançant un *ethos* social i cultural que la reconegui com una cosa valuosa. El problema no és tant en l'educació, sinó en la no-existència d'aquest *ethos*. Perquè la construcció d'un determinat *ethos* no depèn només de la bona voluntat dels individus, que mai no serà generalitzada, sinó de canvis estructurals a la societat que promoguin un altre tipus de valors que els econòmics. Crec que és aquí on se situa la necessitat

d'entendre la fraternitat no només com a virtut, sinó a més com a principi polític". (9)

Per tant, hem de treballar en la construcció d'aquest *ethos* i fer-ho una pràctica personal i col·lectiva.

c.-La Fraternitat com a pràctica política

Alguns pensen que fraternitat més que un sentiment és cooperació, com ho pensaven els republicans francesos, i com bé cita Victoria Camps al seu text. Penso que la cooperació és una altra faceta de la fraternitat i té a veure amb l'acció de col·laborar, ajudar, aportar un esforç a una causa comuna, de sumar-nos amb la nostra aportació a alguna cosa; té a veure amb la idea d'unir esforços, d'ajudar-nos.

Ara bé, aquesta idea de cooperació ens dóna més elements per comprendre com s'expressa la fraternitat, i té a veure amb aquesta comunitat d'humans que cooperen per unir esforços i voluntats per tal de construir un marc col·lectiu en què allò individual s'harmonitza amb allò col·lectiu, sense que allò individual sigui ignorat, però que tampoc no s'imposi als interessos i al bé col·lectius. Perquè això sigui possible, cal que, en lloc d'entendre'ns com a éssers aïllats i antagònics, ens entenguem com a éssers articulats, entrelaçats en aquesta immensa xarxa de la vida que es manifesta en aquest planeta i comprendre que quan es beneficia el tot social, ens beneficiem tots i cadascun de nosaltres.

Diu Louis Blanc, que "a la comunitat fraternal tots vetllen per tots, no hi ha interessos privatis d'un sector perquè els interessos "veritables" són els de tots els ciutadans" (Blanc, 1839, p. 14)".

Aquesta nova forma organitzativa i fraternal és una construcció col·lectiva, participativa, horitzontal, de proximitat amb bases locals i expressions globals.

En una altra part del seu escrit afirma Camps que la Fraternitat és un principi polític que: "Efectivament, no pot ser normatiu en el sentit que ho és una llei tributària que obliga a redistribuir les rendes, però que és polític en la mesura que contribueix a modificar estructures que obstaculitzen el cultiu de la fraternitat o no li atorguen el valor que

mereix. Precisament, l'arrel de la crisi econòmica s'està veient amb més claredat que sense canvis estructurals de calat, no només no es podrà sostenir l'estat de benestar, sinó que no s'aconseguiran reduir els vicis d'un sistema que, com tothom està d'acord a reconèixer, només genera més desigualtats". (10)

Aquesta forma organitzativa que va més enllà de la representació democràtica, ha de trobar formes col·lectives de representació, participació i construcció permanent i quotidiana, una forma organitzativa que vagi més enllà de l'associacionisme, del cooperativisme i de la democràcia, encara que se n'alimenti. En aquest sentit, una de les grans ideòlogues de l'ecofeminisme, líder mundial i premi Nobel alternatiu, Vandana Shiva (11) aporta: "Una de les coses que vaig aprendre a la classe d'hindi va ser que els éssers humans formen part de *Vasudhaiva Kutumkam* o la família de la terra. En formar part de la família de la terra, cadascun de nosaltres participa de la democràcia de la vida". (12)

La comunitat de vida inspirada i moguda pels sentiments i les virtuts fraternals ha d'adoptar una forma d'organització en què l'ésser humà també porti aquesta capacitat al servei dels interessos comuns d'aquesta comunitat de vida, utilitzant formes i estructures organitzatives pertinents que afavoreixin la harmonia i equilibri; és a dir, la convivència pacífica i la justícia en totes les expressions. Diu Camps, referint-se al principi de l'associació dels revolucionaris republicans que: "... posa els problemes col·lectius davant dels individuals, és vista com la condició necessària per construir una societat harmònica, fraternal...sense antagonismes derivats de l'individualisme. És la manera d'acabar amb l'esperit egoista i individualista". (13)

Ara bé, aquesta organització social i política fraterna no pot, per la seva mateixa essència, basar-se en la lluita de tots contra tots, la lliure competència del mercat i l'egoisme: "*Laissez faire et laissez passer, le monde va de lui-même*". Deixin fer, deixin passar, el món va sol". Això ja no va per aquí.

d.-Cap a una forma d'organització social, econòmica i política Fraternal

Aquí, ara, totes les persones han de vetllar per totes les altres, perquè els veritables interessos són els de totes les ciutadanes i ciutadans, que es veuen els uns als altres com a germans, com a *fratres*, membres d'una mateixa família de vida, que entenen que els seus actes individuals afecten la col·lectivitat i que els escenaris col·lectius són essencials perquè aquesta individualitat es desenvolupi i projecti sense danyar els altres.

No n'hi ha prou amb exercir el sufragi universal si els que voten i els que són elegits no han canviat les seves mentalitats i les seves pràctiques quotidianes. En el marc de l'estat fraternal, allò individual i allò col·lectiu han d'estar conciliats i des d'aquest equilibri construir una comunitat política diferent de l'establerta.

¹ CAMPOS, Sandra. (2024) *Sigues el canvi que vols veure al món*. Ed. Espacio del Silencio. Cap.

² Ecologista, advocada, màster en govern de ciutat. Universidad de Barcelona, directora de www.imagocatalunya.org directora del 4t Seminari Internacional de Convivència Planetària: Construïm Biocivilització- Barcelona <http://www.imagocatalunya.org/seminari-2016/>

³ English Standard Version Bible, 2001, 1 Carta de Sant Pau als Corintis13: 1-7)

⁴ Banda sonora de la pel·lícula francesa Blau, del director de cinema polonès Krzysztof Kieślowski, que forma part de la trilogia “Trois couleurs”
<https://www.youtube.com/watch?v=11epurc7rQ>

⁵ Victoria Camps és una filòsofa catalana, considerada com una de las grans filòsofes de la història. https://es.wikipedia.org/wiki/Victoria_Camps

⁶ https://es.wikipedia.org/wiki/Leonardo_Boff

⁷ Leonardo Boff. Les quatre ecologies <https://www.youtube.com/watch?v=0b6QG7P50ww>

⁸ Hno. Francisco de Asís, Càntico del Germà Sol.

<http://www.franciscanos.org/temas/lehmann14.htm>

⁹ Camps. Victoria, La Fraternitat, condició de la Justícia; Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona,2005, p. 10

¹⁰ Op. Cit.

¹¹ https://es.wikipedia.org/wiki/Vandana_Shiva

¹² SHIVA. Vandana, MILES. María, (2016) Ecofeminisme. 2a edició, Barcelona, Icaria Editorial. Colecció Antrazyt

¹³ Camps. Victoria, La Fraternitat, condició de la Justícia; Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona,2005, p. 2.